

ζαντινὲς ἐκκλησιᾶς δὲ μείνανε σήμερα παρὰ δύο καὶ μονάχες. Ὅσο ἀνέβαιναν οἱ τιμὲς τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, τόσο κατέβαιναν οἱ Πατριαρχάδες, ἀπὸ τὸ νὰ τῶν α' Ἀγίων Ἀποστόλων στῆς «Παμμακαρίστου», ἀπὸ τῆς «Παμμακαρίστου» στοῦ α' Ἀγίου Δημητρίου καὶ ἀπὸ κεῖ στὸ σκοτεινὸ καὶ δουλόπρεπο ἐκκλησίῳ τοῦ α' Ἀγίου Γεωργίου, ἐκεῖ πού λειτουργεῖ ἀκόμα ὡς τὰ σήμερα ὁ πνευματικὸς ὁ πατέρας τῆς Ρωμιοσύνης, καὶ πλερώνει γιὰ τὶς ἀμαρτίες τῶν προκατόχων του.

Πήγαινε ὁ τυραννισμένος λαὸς στὴν ἐκκλησίᾳ μὲ περπατήματα φοβισμένο καὶ μὲ σκυφτὸ κορμὶ νὰ βρῇ παρηγοριὰ καὶ ἐλπίδα, καὶ ἔβρισκε ὅση ἐλπίδα καὶ παρηγοριὰ μπορούσαν νὰ τοῦ δώσουνε λόγια πού δὲν καλόνιωθε, καὶ αὐτὰ ροδανισμένα, μισοφαγωμένα τρεχῶτα καὶ ἀδιάντροπα, καθὼς θυμούμαστε δὲ καὶ ἀπὸ μερικὰ χτεσινὰ μας, καὶ καθὼς κατὰ κακὴ μας τύχη βλέπουμε ἀπὸ ξένες περιγραφές τῶν καιρῶν μας ἐκείνων.

Ἦρθε ὁ Κύριλλος ὁ Λούκαρις, ὁ θεόσταλτος καὶ ὁ θεοφώτιστος, καὶ ἔφεξε μιὰ στιγμὴ ὁ τόπος. Ἐλεγε μιὰ στιγμὴ πὼς ὁ δέκατος ἑβδομος αἰώνας ἐγκαινιάζει καινούρια καὶ φωτεινότερη ἐποχὴ. Τὸ τυπογραφεῖο ὡς τόσο πού σύστησε, τοῦ τὸ κατὰστρεψαν οἱ Ἰησουῖτες. Τάπλοποιημένο τοῦ τὸ Βαγγέλιο μῆτε τὸ διάβασαν. Τοὺς εἶδαμε τοὺς ἀγῶνες του καὶ τὶς ἀγωνίες του. Ἄλλος τέτοιος δὲν ξανάηθε πιά ἀπὸ τότες. Ἦρθαν βελήσοφοι Δασκάλοι καὶ καταπιαστήκανε νὰ γιατρέψουνε τὴν ἐθνικὴ τὴ γάγγραι, νὰ μὲ φιλοσοφίης. Ἦρθε ἄλλος Κύριλλος, ὁ Πέμτος, ἓνα αἰὼνα κατόπι, καὶ σύστησε εἶδος Λύκειο στ' Ἅγιο Ὅρος, αἶον δυστυχῶς τοῖς Γραικοῖς οὐδέπω ἐφάνη. Διορίστηκε ἐκεῖ ὁ Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις καὶ δίδαξε πέντε χρόνια, τί θαρρεῖτε, Λογικὴ, Μεταφυσικὴ, Ρητορικὴ, Θεολογία. Τὰ ἴδια τὰ πηλιά τ' Ἀθηναῖκα τῆς ἐποχῆς τοῦ Σύλλα. Καταλληλότερα μαθήματα γιὰ νὰ μὲν τυφλὸ καὶ τὸ ἔθνος καὶ ὁ κληρὸς, τυφλὸ ἀπὸ τὰ κοινὰ στοιχεῖα τοῦ ἀνθρωπίνου πού τοὺς χρειαζόντανε, δὲν μπορούσαν νὰ διαλέξουνε. Δὲν τοὺς καλοῦσαν ὡς τόσο αὐτὰ τοὺς Ἀγιοῦτες Καλόγερους. Τὸν ζούλεψαν τὸν Εὐγένιο. Ἀντὶς νὰ τὸ χαίρουνται πού δὲν παύεισαν οἱ δασκάλοι νὰ νομίζουσαν τοῦ λαοῦ τὰ μάτια, τοὺς κατὰ τρεζάν. Ἐκλείσε λοιπὸν τὸ Λύκειο, καὶ ἔμεινε τ' Ἅγιο Ὅρος στὴν καλογέρων τὴν κατοχὴ.

Δὲν εἶναι μονάχῃ αὐτὸς ὁ κατατρεγμένος πού μας δείχνει τὴν κατάστασι τότες. Ἰσα ἴσα στὴν ἐποχὴ

τοῦ Πέμτου τοῦ Κύριλλου, τοῦ ἰδρυτῆ τῆς Ἀγιοῦ-τικῆς Ἀκαδημίας, στὴν ἐποχὴ πού ἐπαίρναν καὶ ἐδιναν τὰ γράμματα καὶ οἱ σοφίαι, ὅχι μόνο διπλασιάστηκε τὸ κοινὸ χρέος, ἀπὸ πεντακόσια πούγγια σὲ χίλια, παρὰ καθιερώθηκε καὶ καινούριος χρονιάτικος πατριαρχικὸς φόρος, τὸ μουκαρέμι.

Μιὰ καὶ ξανάρχισε ὁ δασκαλισμὸς νὰ δουλεύει, ἡ θεωρητικὴ, ἡ σοφιστικὴ, ἡ ἀπραγὴ κρᾶσι τοῦ ρωμαϊκοῦ σκαριῦ δὲν μπορούσε νὰ τὸν ξετινάξει ἀποπάνω της. Ἐρχεται λοιπὸν ὁ Σεραφεῖμ ὁ Δεύτερος, φέρνει τὸν Εὐγένιο ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, καὶ τὸν ἐδιορίζει νὰ διδάσκει ἀπ᾿ ἅσαν ἐπιστήμην καὶ μάθησιν· μαζὶ μ' ἄλλους τρεῖς «διδασκάλους». Ἀκούστε τί λέει ὁ ἐγκωμιστής του, μὴν τύχη καὶ δὲν τὸ πιστέψετε πὼς εἶταν τοῦ Σύλλα οἱ καιροὶ καὶ ξανάηθαν. «Ὅστε τὴν παροιμίαν τοῦ Φαναρίου Ἀθηνόπολιν κατεστήσατο. Ἐκεῖ γὰρ Εὐγένιος ἦν τότε θεολογῶν, ἐκεῖ Δωρόθεος φιλοσοφῶν, ἐκεῖ ρητορῶν Κριτίας, ἐκεῖ Ἀνκίας τὰς ρητορικὰς τέχνας διδάσκων». Ἀφερμ, Ἀφερμ! Ὁ φῶναζε τότες ὁ Σεχιουλίσλαμης τραβώντας τὰ γένεια του.

Ἦρθαν κατόπι καὶ ἄλλα παιδευτικὰ κινήματα, μερικὰ κάπως ὠφέλιμα καὶ σωτήρια, τὰ πώτερα μάταια καὶ ἀνωφέλευτα, καὶ μάλιστα βλαβερά. Τὰ ραδιάζει καὶ αὐτὰ ὁ ἱστορικὸς μας ἀπάνω στὸν ἐνθουσιασμό του, καὶ κτεβαίνει ὡς τὸ δέκατο ἔνατο τὸν αἰῶνα. Προτιμοῦμε ὅμως νὰ μὴν τὰ γιγίζουμε αὐτὰ παρὰ σὰν ἐρῆνι ἡ ὥρα νὰ μελετηθῶναι τὰ αἶτια πού ἐφεραν τοῦ δέκατου ἔνατου αἰῶνα τὶς ἀλλαγές. Ὅσα ἀναφέραμε ἐδῶ σῶνουμε γιὰ νὰ μὲς δείξουνε μὲ τί ἀκατανόητα γιατροσόφια παύεισαν νὰ γειάνουν τὸ χτικισμὸν, τὸν ἀποσταμένο καὶ τὸν ταπεινωμένο λαὸ μας ὅλοι τοὺς, ἐξὸν ἑνὸς καὶ μονάχως, ὁ Λούκαρις.

ΡΕΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

Η ΛΑΪΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

εἶναι ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΟ γιὰ τὸ λαὸ καὶ δέχεται καταθέσεις ἀπὸ μιὰ δραχμὴ καὶ ἄπάνω.

Σοῦ πλερώνει τόκο 4 1/2 % καὶ σοῦ δίνει πίσω τὰ χρήματά σου ὅποτε θελήσεις εἴτε ὅλα εἴτε μέρος ἀπ' αὐτά.

ΤΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΤΟΥ ΒΙΡΓΙΛΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Τῆς γῆς τὸ δούλεμα ὡς ἐδῶ καὶ τοῦρανοῦ τὰστέρια·
Καὶ τώρα, Βάκχε, πάλιν ἐσὲ καὶ τὰ βεργὰ τοῦ λόγγου·
Ἀντάμα σου καὶ τῆς ἐλῆας, πού ἀξάνει ὀκνά, τὸ σόϊ,
Ἐλα, ὦ Ἀθηναῖε πατέρα, ἐδῶ — ἐδῶ ποῦνε τὰ πάντα
Γιομάτα ἀπὸ χαρίσματα δικά σου, πού γιὰ σένα
Ὁ κάμπος τὸ χιόπωρο σταφύλια φορτωμένος
Ἀρθεῖ, καὶ ἀφρίξει στοὺς ληρούς τοὺς ἐξέχλους ὁ

[τρίτος —

Ἐλα, ὦ Ἀθηναῖε πατέρα, ἐδῶ, στὸ νέον τὸ μούστο βούτα
Μαζὶ μου τὰ γυννὰ μηριά, σὰ βγάλης τοὺς κοθόθρονους.
Καὶ πρῶτο ἀπ' ὅλα στὸν πλάσμῳ τῶν δέντρων

[εἶναι ἡ Φύσις

Πολύτροπη· τί μερικά, χωρὶς νὰ ταναγκάζει
Κανέναν, ἀπὸ λόγους τοὺς γεννιῶνται καὶ σκεπάζουν
Τοὺς κάμπους καὶ τὰ φειδωτὰ ποτάμια, σὰ νὰ ποῦμε:
Οἱ τρυφεροὶ οἱ παλιουριεῖς, τὰ λυγρὰ τὰ σπάρτυ,
Οἱ λεῦκες καὶ ἀσπρογάλατες λιεῖς, πού οἱ φυλλο-
[σιεῖ τους

Λαλοῦν. Καὶ πάλι μερικά σὰν πέσει σπόρος χάμον·
Φυτρώνουν, ὅπως οἱ ψηλὲς οἱ καστανιὲς καὶ ὁ πρῖνος,
Πού γιὰ τὸ Δία τῶν ροιμανῶν φυλλομανᾶ μεγάλος
Ἦ καὶ τὰ δέντρα πού οἱ Γραικοὶ στοχάζονται μαντεῖα.
Κι' ἄλλε καθὼς οἱ κερασιεῖς, ἢ καὶ ὁ φτελῆς, λογγάρε
Πετοῦν ἀπὸ τὴ ρίζα τοὺς πυκνότερο· στὸν ἴσκιον
Τὸν ἀπλωτὸ τῆς μάννας τῆς τραναίνει ἡ δαφνοπούλα.
Ἐδῶκε ἡ φύσις στὴν ἀρχὴ τοὺς τρόπους τούτους μόνο
Καὶ προσιεῖ μ' αὐτοῦν καὶ ἑκάστη λογὴς ροιμάνι,
Κάθε λογὴς χαμόδεντρο καὶ τήγασμένα δάση.
Μὰ εἰρήνη προουδεύεται ἡ ἴδια ἡ πράξις καὶ ἄλλους:
Τοῦτος φρενὰ ἀπὸ τύπαλὸ τὸ σῶμα τῶν ματτάδων
Ξεσκλίζει καὶ ποθόνει τὰ σ' ἀλλόμα· μὲ τὸ χῶμα
Σκεπάζει ἐκείνος τοὺς κορμούς, ἢ καὶ τετρασιασμένα
Παλούκια, καὶ ἀπὸ μυτερὸ σκληρόξυλον πασσάλους.
Καμπόσα δέντρα καρτεροῦν στὸν τόπον τοὺς νὰ κάμουν
Ζωντανέμενες φυταλιεῖς, καὶ τῶν καταβολάδων
Οἱ ζαβωσιεῖς μὲ χῶματα νὰ πλακωθοῦν. Καμπόσα
Τεὲς ρίζες δὲ χρειαζόνται, καὶ ἐξγνοιστα ὁ κλαδοῦχος
Πάλι στὴ γῆς τὰ ἐκλῶνα μπιστεύεται καὶ ρίζα —
Ὡ τὸ παρᾶξενον ἄκουσμα — λήϊτον ξεπετάζει,
Ὅταν σκιστεῖ ὁ κουρούπαλος, τὰ πόδερο τὸ ξύλον.
Καὶ θεὸς νὰ ἰδοῦμε τὸ συγρὸ στοὺς κλάδους ἐνοῦ δέντρου
Ἀζήμωτα νὰ γέρονται κλαδιά ἄλλονοῦ, νὰ βγαίνουν
Στὲς ἀλλαγμένες ἀγλαδιεῖς τὰ κεντρωμένα μῆλα,

ΓΙΑ ἓΝΑ ἌΛΛΟ ΔΡΑΜΑ ΚΑΙ ΜΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ*)

Εἶναι μοιραῖο, φυσικὸ ἢ ἐξέλιξι σὲ κάθε κοινω-
νία καὶ τέχνη νὰ νύνηται συνήθως μ' ἐπίφραση ξενό-
τροπη. Ὁ Ξενοπούλος, πού τὴν ἀναθεματίζει τώρα,
στὰ νιάτα του ἀκουσε. Ἰερρῶ, κατηγορίες ὅμοιες·
αὐτὸς ἔμπασε ἀπὸ τὴ Γαλλίᾳ τὸ ἀστικὸν ρομάντισον. Τὶς
ἀκούσαν καὶ ἄλλοι μεγαλήτεροι πού σὲ φιλολογίης ἐξέ-
νες. Ἡ αἰσθητικὴ καὶ αὐτὴ δὲν πέφτει ἀπὸ τὰ σύγνεφα·
οἱ κοινωνικὲς συνθήκες τὴν προσδιορίζουν καὶ εἶναι
στενὰ δεμένη μὲ τὰ ἐνστικτὰ τῆς τάξης μας. Μὲ τὰ-
στικὰ του τέτια καὶ ὁ Ξενοπούλος καταδικάζει σήμερα
μιὰ τάση ἐπαναστατικὴ. πού σημαδεύεται στὸ νεαρό
μας δράμα. Γιὰ τοῦτο μοῦ θυμίζει τὸ Ραμὰ. Ὁ ἕνας
στὴν αἰσθητικὴ, ὁ ἄλλος στὴν κοινωνιολογία, ἐκπρο-
σωποῦν καὶ οἱ δύο τοὺς τὴν ἀντίδραση. Σμίγουν στὴ

*) Ἡ ἀρχὴ του στὸ περιεχόμενον φύλλον.

σκέψη, ἀκόμα καὶ στὰ ἴδια λόγια. Ὁ Ραμὰς ἦταν ὁ
πρῶτος, πού σήκωσε φωνὴ ἐναντίον τοῦ Σκληροῦ καὶ
μὰ ἀπ' αὐτὴ ἐνστάσεις του γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ τελευταίου,
πού κίνησε τὴν κοινωνικὴ συζήτηση στὶς στήλες τοῦ
«Νουμὰ», ἦταν πὼς αὐτὸ δὲν ἔχει τοπικὸ χαραχτήρα.
«Τὸ τοπικὸ χρώμα τῶν «Ἀλυσίδων» εἶναι ἀπατη-
λὸν» λέει καὶ ὁ Ξενοπούλος, ξένα δαιμόνια πὼς εἰσά-
γουν κατηγοροῦνται καὶ τὰ δύο ἀπὸ τοὺς δύο. «Χρή-
σιμη φτώχεια, προλετάρια, ἐργάτες δὲν ἔχουμε στὸν
τόπο μας», κότεται καὶ σκίζεται ὁ συγγραφέας τῶν
«Παλιῶν καὶ τῶν Καινῶν», «στὸ ρωμὸν συνείδησι
δὲ θὰ ξυπνήσῃ ἴσως ποτὲ», χρησιμοδοτεῖ ὁ κριτικὸς
τῶν «Ἀθηνῶν» καὶ «Παναθηναίων». Μήνας δὲν πρό-
φτασε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὸ διαδεδομένο τοῦ πρώτου καὶ
χω μὲρσὶ μου μιὰ ἐφημερίδα μὲ πρόγραμμα σοσια-
λιστικὸ ἐλοκάθαρο. Βγαίνει στὸ Βόλο καὶ «Ἐργάτης»
λέγεται. Δὲν τὴ βγάδουν δημοτικιστὲς γνωστοί, φα-
ναικοί, καὶ ὡς τόσο εἶναι γραμμένη στὴ γλῶσσα τοῦ
λαοῦ. «Ἀμα οἱ προλετάρια ἀναλάβουν τὸν ἀγῶνα θὰ
μεταχειριστοῦν τὴ ζωντανὴ γλῶσσα» ἔλεγε τὸ βιβλίον
τοῦ Σκληροῦ, πού γιὰ τὸ Ραμὰ δὲν εἶχε τοπικὸ χαρα-
χτήρα. Τὸ βιβλίον αὐτὸ νάμπασε τάχα τοὺς ἐργάτες
στὸ Βόλο, πού παρουσιάζονται ὡς ἀνεξάρτητη κοινω-
νικὴ τάξι ἐτοιμὴ νὰ πολεμήσῃ τὴν κυρίαρχη πλουτο-

κρατία· αὐτὸ τὸ ξύπνημα τῆς ἐργατικῆς τοῦ Βόλου,
δὲν εἶναι ξύπνημα συνείδησης τοῦ ρωμιοῦ ὡς ἀτό-
μου καὶ ὡς μέλους κοινωνίας, πού ὁ Ξενοπούλος τὸν
καταδικάσει σὲ αἰώνιον ὕπνο; Πού βρίσκονται τὰ
προσδοκτικὰ, τὰ ριζοσπαστικὰ στοιχεῖα στὴν Ἑλλά-
δα; ρωτᾷ ὁ Ραμὰς μὲ κάποιον ξάφνημα. Νὰ καὶ ἄ-
κου τὰ, ἡ φωνὴ τοῦ σῆς τὸ λέει πού βρίσκονται. Στα-
θῆτε, περιμένετε καὶ ἀκούτε σὲ λιγάκι τί θὰ ξυπνήσῃ
καὶ στὸν Πειραιᾶ, στὴν Πάτρα, καὶ ἀποκρίθη στὴν Ἀ-
ρισσα, στὴ Σύρα, στὴν Ἀργολίδα καὶ ἄλλοι καὶ ἄλλοι.
Τὶς «Ἀλυσίδες» τὶς χειροκρότησαν οἱ φοιτητὲς στὸ
θέατρο, ἀνὰ γελιέμαι, αὐτοὶ πού παραπρόπερσι ἐκαί-
γαν τὰ προγράμματα τῆς μισομαλλιαρῆς μετὰφρασης
τῆς Ὁρέστειας. Σταθῆτε, περιμένετε καὶ βλέπετε σὲ
τί εἶναι ἄξιοι οἱ φοιτητὲς νὰ μεταμορφωθοῦν ἀπὸ μιὰ
ἐξέλιξι καὶ ἀνὰ ἐυγενέστερο καὶ γενναϊότερο μέ-
ρος τῶν δὲν κατέβη στὸν ἀγῶνα. Σταθῆτε, περιμέ-
νετε κάμποσα χρόνια καὶ βλέπετε ἀνὰ οἱ Ἀστροῦλες
δὲ μιλᾶν γιὰ τὴν Ἀλγίαια, γιὰ τὰ γυναικίαια δικαίω-
ματα καὶ στὶς πλατείαις. Πὼς μίλησε στοὺς φοιτητὲς
ἐδῶ καὶ ἓνα αἰὼνα ὁ Φίχτε, ἀκούς Ραμὰ. Πὼς τοὺς
μιλάει ὁ Χατζηδάκης σήμερα σ' εἶχα καλὸ νὰ φαν-
τασθῆς, ἀνὰ ἴσους, γιὰ νὰ γένῃς ὁ ἀναμορφωτὴς τοῦ
ἐθνικοῦ, ὅπως ἔχῃς πῆλο καὶ σοῦ τὸν ἐκτιμῶ. Κάθε